

Les polítiques de suport a les famílies amb fills i filles a Catalunya

Cristina Brullet

Resum

Aquest article fa una anàlisi de les polítiques de suport a les famílies a Catalunya entre els anys 2001 i 2011, en especial, dels suports *específics* que avui reben les famílies amb fills i filles. Tanmateix, també cal considerar que les polítiques d'ocupació, d'habitatge, de serveis socials i les polítiques dels temps incideixen de manera molt important en les dinàmiques familiars, encara que no són polítiques socials exclusives per a les famílies. L'article comença analitzant la despesa comparada en la protecció social de les famílies a Europa, per tractar després les tres principals dimensions de polítiques familiars: primer, les mesures laborals que faciliten temps a mares i pares per estar amb els seus fills mitjançant els diversos tipus de permisos laborals; en segon lloc, els serveis educatius per a la primera infància i les seves famílies, i, en darrer lloc, les prestacions econòmiques ja siguin directes o via bonificacions fiscals. L'article acaba amb unes breus conclusions i propostes.

Edita
UNICEF Comitè Catalunya
www.unicef.es/cat
catalunya@unicef.es

Autoria
Cristina Brullet Tenas

Coordinació de la col·lecció (UNICEF Comitè Catalunya): Maria Truñó i Salvadó

Disseny i maquetació: K.P. Gráfica

Les opinions expressades en aquesta publicació són responsabilitat de l'autora i no reflecteixen necessàriament la política i posicionaments d'UNICEF.

Barcelona, març 2012

Amb el suport de:

Índex

---

1. Les polítiques de suport a les famílies des dels drets dels infants	04
2. La despesa comparada en protecció social de les famílies amb fills	04
3. Les mesures de conciliació de la vida familiar i laboral a Catalunya	05
4. Els serveis educatius per a la primera infància i altres recursos de suport a la criança	09
5. Els suports econòmics a les famílies amb fills a càrrec a Catalunya	11
6. Conclusions i propostes	13
7. Bibliografia	14

Sobre l'autora: Cristina Brullet Tenas

És doctora en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona i llicenciada en Pedagogia i en Filologia Hispànica per la Universitat de Barcelona. Professora titular de la UAB (jubilada) i investigadora de l'Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU) de Barcelona. Ha investigat sobre les relacions de gènere i les transformacions familiars, les polítiques familiars, les estratègies parentals de criança, els usos del temps en les famílies amb fills i la cura de les persones en la vida quotidiana. Ha publicat nombrosos llibres i articles.

1. Les polítiques de suport a les famílies des dels drets dels infants

El Parlament de Catalunya va aprovar el 2010 la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància, en què es considera que l'interès superior de l'infant ha d'impregnar totes les polítiques de manera transversal i, com és raonable, les polítiques de suport a les famílies. El juliol de 2011 el Síndic de Greuges de Catalunya va fer públic l'Informe sobre els Drets de l'Infant, en què analitza el compliment al nostre país dels mandats de la Convenció sobre els Drets de l'Infant de les Nacions Unides. La Convenció exposa en el seu preàmbul i, especialment, en els articles 18 i 27, que la família ha de rebre la protecció i l'assistència necessàries per part dels poders públics per tal de poder assumir plenament les seves responsabilitats de criança i cura dels infants dins de la comunitat.

A Catalunya les polítiques de suport a les famílies són tardanes i de les menys generoses d'Europa.

En alguns països europeus les polítiques de suport a les famílies tenen una llarga tradició i formen part de manera molt explícita, i també diversa, de les polítiques socials. En altres països són menys explícites, però això no sempre significa que les famílies amb infants estiguin desproveïdes de suport. A Catalunya i Espanya, aquestes polítiques han estat tardanes i són de les menys generoses d'Europa, tal com veurem, però no pas en tots els seus indicadors. Actualment no hi ha una política comuna europea en relació amb aquest assumpte, però se n'han fet molts estudis comparatius i recomanacions als Estats membre (Lohmann et al., 2009).

Més enllà de la diversitat i intensitat del suport a les famílies a cada país, el Comitè del Consell Econòmic i Social Europeu considera que les polítiques familiars haurien de perseguir les finalitats socials següents:

- Reduir la pobresa de les famílies.
- Ajudar la primera infància i el desenvolupament ple de l'infant.
- Afavorir la conciliació de la vida professional i la vida familiar.
- Vetllar per la igualtat entre sexes.
- Permetre als pares i mares tenir el nombre de fills desitjat.

A Catalunya, la protecció dels drets dels infants i de les seves famílies depèn alhora del govern central i del govern autonòmic. L'acció de la Generalitat es basa en la Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies, aprovada pel Parlament de Catalunya l'any 2003, en què s'aposta pel reconeixement de la diversitat familiar, la igualtat d'oportunitats i els drets de protecció; el desenvolupament dels serveis de proximitat de cura dels infants i persones dependents, de les prestacions econòmiques per fills a càrrec, de les mesures per facilitar la conciliació de la vida familiar, personal i laboral, i per la promoció de plans territorials de conciliació horària.

2. La despesa comparada en protecció social de les famílies amb fills

Cada país de la Unió Europea distribueix la seva despesa en protecció social en diferents tipus de riscos i necessitats de la població: malaltia i atenció sanitària, invalidesa, gent gran, supervivència, família i fills, atur, habitatge i exclusió social. A Catalunya, l'any 2007 el total de despesa en protecció social va ser del 17,8% del seu PIB, per sota del 21% de l'Estat espanyol i molt per sota del 26,2% de la mitjana de la Unió Europea dels 27. Aquests percentatges representen una despesa per habitant de 5.475 €, 5.526 € i 6.522 €, respectivament. Aquesta posició a la cua de la despesa social europea, i per sota de la mitjana espanyola, s'arrossega des de fa molt de temps.

Dins de la despesa social, quina és la despesa específica amb la qual es dona suport a les famílies? Aquesta inclou tres tipus de partides: una, les prestacions en diners per fills a càrrec i per a les prestacions econòmiques associades als permisos de maternitat i paternitat parentals; dues, les prestacions en serveis per a la primera infància, i tres, els ajuts financers per mitjà de reduccions de taxes i impostos.

A Catalunya, tal com recull la taula 1, la despesa global de suport a les famílies amb fills, segons dades d'Idescat, va ser un 1% del seu PIB, percentatge inferior a l'1,2% de l'Estat espanyol i molt inferior, fins a la meitat, de la despesa de la UE-27, que era del 2,1%. Hi ha països europeus que inverteixen el triple que Catalunya, com ara Alemanya o Suècia, amb un 3,2% i un 3% respectivament, o més del doble, com ara França, amb un 2,5%. També és important analitzar la despesa per tipus de prestacions. Aquestes poden ser, per una banda, universals o segons recursos amb un topall de renda màxima per unitat familiar, i per l'altra, poden ser prestacions en serveis o prestacions en diners i reduccions fiscals. Doncs bé, en prestacions universals, Espanya i Catalunya tenen la meitat de despesa que la Unió Europea-27 (un 0,8% del PIB respecte d'un 1,5%). En serveis per a la primera infància la despesa és una mica superior i en permisos parentals és una mica inferior. En prestacions econòmiques directes per fills a càrrec més reduccions fiscals la despesa és sis vegades inferior (un 0,2% davant d'un 1,2%).

Taula 1. Indicadors de despesa en protecció social en la funció «família/fills» a Catalunya, Espanya i UE27

	Catalunya 2007	Espanya 2005	UE 27 2005
% sobre despesa en protecció social	5,3	5,5	7,7
% del PIB	1,0	1,1	2,1
% del PIB segons tipus d'accés			
universal	:	0,8	1,5
segons recursos	:	0,3	0,6
% del PIB segons tipus de prestació			
en serveis per cura primera infància	:	0,7	0,6
en diners per permisos parentals	:	0,2	0,3
en diners per fills a càrrec i deducció fiscal	:	0,2	1,2

Font: Fagnani (2009), a partir de SESPROS (Eurostat), i Idescat per a dades de Catalunya.

Aquesta posició de Catalunya i Espanya en el marc europeu en el suport a les famílies amb fills ha portat a considerar que el nostre règim de benestar es caracteritza pel seu intens «familiarisme» i «assistencialisme». Això significa que al nostre país les dones dediquen una gran part del seu temps quotidià a tenir cura dels infants i familiars dependents, malgrat que les dones en edat reproductiva tenen una inserció laboral intensa (però sovint precària), i que els serveis socials han estat poc desenvolupats i poc preventius. Tanmateix, en la primera dècada del segle XXI a Catalunya s'ha volgut fer una política familiar pròpia, que complementés la política estatal, i s'ha avançat relativament en els suports econòmics universals, en la construcció d'un model universalista de serveis socials i, de manera molt significativa, en els serveis d'escoles bressol municipals. Ara bé, en el marc de la crisi econòmica actual, els pressupostos de la Generalitat per als anys 2011 i 2012 presenten reduccions importants de la despesa en suport de famílies amb fills, de la mateixa manera que ha succeït pel que fa a les prestacions econòmiques estatals.

Les dones a Catalunya dediquen una gran part del seu temps a cuidar els infants, malgrat la seva inserció laboral intensa.

3. Les mesures de conciliació de la vida familiar i laboral a Catalunya

En primer lloc s'exposen algunes dades comparades amb Europa que posen en evidència el conflicte intens que es viu a Catalunya entre l'ocupació i la cura dels fills més petits, per passar a analitzar els dispositius laborals concrets de què disposen mares i pares per poder «conciliar»: permisos de maternitat, de paternitat, excedències i reduccions de jornada.

L'actual crisi econòmica ha destruït molts llocs de treball i ens ha situat, l'any 2011, amb un atur que sobrepassa el 20%. Tanmateix, a Catalunya set de cada deu dones que es troben en l'etapa de la vida amb més càrrega reproductiva i de cura estan fent treball remunerat (Idescat i Eurostat). Per altra banda, a Catalunya els adults dediquen prop de tres hores de temps de mitjana al dia a la llar i la família, amb una clara diferència de sexe¹. En qualsevol

1. Mentre que les dones hi dediquen 4 hores i 14 minuts, els homes només 2 hores i 35 minuts, si bé la tendència és que aquesta distància disminueixi. Enquesta de l'ús del temps de 2003 i de 2011.

cas, si sumem les hores de treball remunerat amb les de treball familiar resulta que, al cap del dia, les dones carreguen més feina que els homes.

En aquest context general, què es pot dir de l'impacte dels fills en les taxes d'ocupació de les dones de Catalunya? Hi ha dades comparades molt eloqüents. Quan les dones espanyoles tenen fills menors de 15 anys la seva taxa d'ocupació disminueix fins a 11 punts percentuals, de la mateixa manera que succeeix en altres països com Alemanya, França, Itàlia i Regne Unit, però no a Suècia: malgrat que les mares sueques tenen més fills que a la resta de països esmentats, la seva taxa d'ocupació supera la taxa global d'ocupació femenina (un 82,5% respecte d'un 79,8%). Tanmateix, l'ocupació de les mares amb fills menors de 3 anys és més baixa a Suècia que a Espanya (OCDE Family Database). Això s'explica pels generosos permisos parentals en temps i en protecció econòmica, que faciliten la conciliació i comporten que les mares sueques, després de tenir un fill, s'incorporin més tard a treballar però mantenint els seus drets laborals i salarials.

Tot i que les mares sueques tenen més fills que les catalanes, la seva ocupació és superior perquè gaudeixen de generosos permisos parentals en temps i diners.

3.2. Permisos de maternitat, paternitat, excedències i reduccions de jornada

Els principals permisos parentals existents a Europa es classifiquen en tres grans categories: els permisos per maternitat, els permisos per paternitat i els permisos parentals, però dins d'aquesta classificació s'hi amaga una gran diversitat en la definició, la durada i la quantitat de la prestació econòmica entre països (i a vegades dins de cada país).

3.2.1. El permís de maternitat

El permís de maternitat dura 16 setmanes (ampliables en dues setmanes més per a cada fill a partir del segon en cas de part múltiple), i el pare pot gaudir-ne una part si la mare l'hi cedeix després de les 6 obligatòries de la mare i fins a 10 setmanes, ja sigui al mateix temps o a continuació. Aquest permís es pot gaudir a temps parcial i la prestació econòmica abonada per la Seguretat Social és del 100% del salari base de la mare (o del pare, si és el cas)².

3 de cada 10 mares no tenen dret a la prestació de maternitat pel fet de no estar registrades com a actives en el mercat laboral.

A Catalunya, l'any 2010 la prestació per maternitat va tenir una cobertura del 69% sobre el total de naixements (tres punts percentuals per sota del 2006), una xifra en sintonia amb la taxa d'ocupació de les dones d'entre 25 i 54 anys que era del 69,7%. Això no obstant, cal destacar que tres de cada deu dones que l'any 2010 van ser mares no van tenir dret a gaudir la prestació per maternitat pel fet que no estaven registrades com a persones actives en el mercat laboral. Molt probablement una proporció important treballa a l'economia submergida i/o en feines temporals i precàries, i una gran part d'aquestes són dones immigrades, atès que en la primera dècada del segle XXI n'ha arribat a Catalunya un contingent molt important en edat reproductiva.

Taula 2. Prestacions per maternitat, cobertura i despesa total a Catalunya i Espanya (2010)

	Catalunya	Espanya
Total prestacions maternitat	57.925	326.752
Amb un període per al pare	1,67% (971)	1,77% (5.805)
% cobertura sobre total naixements	69,0% (84.015)	67,5% (484.055)
Despesa total en milions €	357,5	1.820,7

Font: elaboració pròpia amb dades de l'INSS, INE i Idescat.

A Catalunya, tal com mostra la taula 2, el cost total de les prestacions per maternitat va ser de 357,5 milions d'euros, que representen prop del 20% de la despesa a Espanya, si bé els 84.163 naixements representen el 17,4% dels naixements arreu d'Espanya (484.055). Per tant, la despesa mitjana de la Seguretat Social per naixement és més alta a Catalunya, per-

2. L'accés al permís i prestació per maternitat és universal per a qualsevol mare treballadora menor de 21 anys. Les mares entre els 21 i 26 anys han d'haver cotitzat a la Seguretat Social un mínim de 90 dies en els set anys anteriors (o 180 dies al llarg de la vida laboral); i les que tenen a partir de 27 anys han d'haver cotitzat un mínim de 180 dies en els set anys anteriors (o 360 dies al llarg de la vida laboral). Per altra banda, d'acord amb la Llei d'Igualtat (2007), si la dona treballadora té un fill mentre està cobrant la prestació d'atur, el còmput de temps s'atura, i quan el permís de maternitat finalitza, es reprèn la prestació d'atur. També hi ha un permís per risc durant l'embaràs quan hi ha justificació mèdica

què el salari mitjà de les dones i, per tant, la seva cotització a la Seguretat Social, també és més alt que la mitjana espanyola.

A Catalunya només l'1,7% de les mares (971) ha delegat al pare una part del període transferible, una proporció similar a la del conjunt de l'Estat, fet que demostra que no és una mesura que faciliti un augment de la corresponsabilitat en la criança. Tanmateix, la taxa és més significativa en els casos d'adopció, en què els permisos de maternitat compartits arriben a ser un 25 o un 30%.

3.2.2. El permís de paternitat

El permís de paternitat protegeix l'ocupació del pare en la fase de naixement d'un fill, segons l'OCDE (2011) i, en general, són períodes molt curts i, per això, el treballador continua rebent el 100% del salari base, si bé no hi ha cap criteri internacional respecte d'aquesta qüestió. Darrere d'aquests minipermisos de paternitat hi ha una concepció molt conservadora de la família segons la qual la mare treballadora és l'única que necessita temps per a la criança, encara que la gran majoria de famílies amb fills petits siguin famílies amb dos ingressos salarials.

Des de mitjana dècada dels noranta alguns països europeus han inclòs i definit alguns permisos parentals com a transferibles entre el pare i la mare (fet que acabava a la pràctica en què la mare assumia tot el període). Ara bé en els darrers anys s'està tendint a regular un exclusiu per al pare i intransferible a la mare, de manera que si el pare no el pren, el permís i la prestació econòmica es perden. Noruega, Suècia i Islàndia ja han avançat en aquest sentit i avui, per exemple, a Islàndia mantenen la fórmula de 3+3+3: tres mesos la mare, més tres mesos el pare i tres mesos més per a la mare o el pare, segons decideixin, i així la cura de l'infant queda protegida durant nou mesos. El 2007 Alemanya va introduir un permís de paternitat intransferible de 60 dies i Espanya va modificar la legislació laboral bàsica per a un permís de paternitat intransferible de 15 dies. En efecte, els països més avançats en paritat entre dones i homes estan orientant les passes per tal d'aconseguir que mare i pare tinguin els mateixos drets i responsabilitats de cura dels seus infants. El dret ha de ser igual, individual i intransferible, en el període de permís i en les condicions econòmiques³.

Aquí la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva entre d'homes i dones, va establir un nou permís per paternitat de 13 dies i preveia ampliar-lo fins a quatre setmanes en un futur pròxim. Dos anys més tard, la Llei 9/2009, de 6 d'octubre de 2009, l'amplia fins a les quatre setmanes amb una previsió de fer-se efectiu l'1 de gener de 2011. Ara bé el govern de l'Estat en va suspendre l'aplicació i no el va incloure en la despesa en els pressupostos generals, i l'actual govern de majoria absoluta del Partit Popular n'ha tornat a endarrerir l'aplicació fins al gener del 2013. Així, a dia d'avui la durada del permís de paternitat a Catalunya –i a tot Espanya– es manté en 13 dies, als quals se n'afegeixen entre dos i quatre més pagats per l'ocupador.⁴ En el cas que sigui per al tercer fill o següents (família nombrosa) el permís és per a 20 dies.

Aquest permís, encara molt insuficient, ha tingut molt èxit perquè s'aproxima a la realitat de les dinàmiques de les famílies joves de doble salari, de manera que el seu ús ha anat in crescendo. El 2010 (veure taula 3) se n'han demanat 52.893, amb una cobertura del 63% sobre el total de naixements. Així, sis de cada deu homes que han estat pares a Catalunya han gaudit d'un permís laboral de dues setmanes per paternitat. En un 90% de casos en què la mare treballadora gaudia el permís de maternitat, el pare també ha gaudit el seu propi permís. Com a comunitat autònoma, Catalunya se situa en la cinquena posició pel que fa a la cobertura de la prestació de paternitat, tretze punts per sota del País Basc on, a banda de diferències en l'ocupació, atur i economia submergida, el govern autonòmic ofereix prestacions econòmiques substantives per afavorir la corresponsabilitat en la cura de la primera infància. La despesa per permisos de paternitat a Catalunya ha estat d'uns 46 milions d'euros, que representen el 20,8% de tot l'Estat.

Hi ha models de permisos 3+3+3: 3 mesos per a la mare, 3 mesos per al pare i 3 mesos per a un o l'altre i així es facilita compartir la cura del nadó i durant 9 mesos.

3. Els beneficis pel benestar dels infants, dels pares i de les mares, així com els beneficis socials i la seva possible i fàcil implementació legal i econòmica, estan molt ben argumentats per la Plataforma per Permisos Iguales e Intransferibles de Nacimiento y Adopción (PPiINA). Vegeu una bona síntesi d'aquesta qüestió a la revista T.E- CCOO Enseñanza, n. 227, novembre de 2011, disponible a internet.

4. Els treballadors de l'Administració pública catalana tenen dues setmanes més, finançades per l'Administració catalana, i cinc dies laborals després del naixement.

Taula 3. Evolució del nombre de prestacions de la SS per paternitat. Cobertura i despesa total per any a Catalunya i Espanya (2010)

	Catalunya	Espanya
Total prestacions paternitat	52.893	275.637
Cobertura (%) sobre prestacions maternitat	90%	82,9%
Cobertura total sobre naixements	63,0% (84.015)	57,0% (484.055)
Despesa en milions d'euros	46,4	225,5

Font: elaboració pròpia a partir dades d'INSS, INE i Idescat.

Tanmateix, quatre de cada deu pares amb fills i filles nascuts l'any 2010 a Catalunya no han fet ús del permís, ja sigui perquè no hi tenen dret o perquè han pres la decisió de no gaudir-ne (es pren amb independència de si la mare treballa o no i es perd si el pare no el pren). Molts pares no el demanen perquè tracten d'evitar dificultats laborals, sobretot quan tenen una feina temporal o precària, i d'altres consideren que les responsabilitats laborals són més importants i urgents que les paternes o que la criança correspon a la dona. Recordem que el pare té dret a la prestació si es troba en situació d'atur (sempre que compleixi els dies mínims de cotització) i que si el nadó neix en absència de pare, està regulat que la mare en faci ús una vegada finalitza el seu permís per maternitat.

3.2.3. El permís parental o excedència per a la cura d'infants

El permís parental té per finalitat protegir l'ocupació del pare o de la mare treballadors, en el cas que desitgin allargar el període de cura de l'infant més enllà del període de permís per maternitat i paternitat, segons l'OCDE. A Catalunya i Espanya disposem del que anomenem excedència parental o excedència laboral per a la cura de familiar per a tres supòsits de cura: fills menors de tres anys (d'entre 3 mesos i 3 anys), familiar pròxim i autocura de les dones que hagin patit violència de gènere. L'excedència, si bé permet assegurar el lloc de treball i l'antiguitat, no va associada a cap prestació econòmica. Per tant, quan es pren, es perden tots els ingressos salarials. Ha hagut un augment continu de demanda d'excedències des de 2005, encara que la cobertura és molt baixa sobre el total de naixements: a Catalunya només en el 5,6% dels naixements se sol·licita aquest permís i a Espanya, el 7,2%, i en un 95% de casos és la mare la demandant. Però aquesta mitjana estatal amaga grans disparitats, ja que a Navarra la cobertura és del 23% i al País Basc, del 14%.

Escobedo i Navarro (2007) calculen per al període 2000-2005 que la durada mitjana d'aquestes excedències va ser de 184 dies en el cas de les mares i de 172 dies en el cas dels pares, i que en el 80% de casos es demana per a un període inferior a sis mesos, ja que, si bé es vol allargar el temps de criança a casa, no es vol perdre un salari complet durant massa temps.

Taula 4. Excedències per a cura de fills i filles de 0 a 3 anys a Catalunya i Espanya (2010)

	Catalunya	Espanya
Total ambdós sexes	4.747	34.812
Homes	4,6% (218)	4,5% (1.573)
Cobertura (excedències sobre naixements)	5,6% (84.163)	7,2% (484.055)

Font: elaboració pròpia a partir de Ministerio de Trabajo e Inmigración i INE.

L'excedència per cuidar fills fins als 3 anys la demanen bàsicament dones ben situades en el mercat laboral degut a que suposa no percebre ingressos.

Lapuerta (2007), en un estudi sobre l'ús de l'excedència per a cura d'infants menors de tres anys, conclou que aquest dispositiu només afavoreix conciliar en els sectors ben situats del mercat laboral (treballadors i treballadores amb contracte indefinit, jornades a temps complet, nivell educatiu superior i del sector públic), ja que les mares en una posició laboral més dèbil (sector privat i contractes temporals) són molt poc propenses a gaudir-ne. Per tant, la manca de protecció econòmica associada a l'excedència per cura de fills la converteix en un luxe per a molt poques famílies, fet que ajuda a reproduir desigualtats socioeconòmiques entre famílies i redueix la igualtat d'oportunitats dels infants.

L'excedència per a la cura de familiars pròxims inclou la possibilitat de demanar-la per a fills i filles de quatre anys i més en situació de necessitat de cura intensiva i regular. Tanmateix,

la major part es demana per tenir cura de persones grans. A Catalunya es van sol·licitar 823 d'aquestes excedències l'any 2010, un 16% per part d'homes i un 84% per part de dones.

3.2.4. Reduccions de jornada per a la cura de fills

Segons la Llei laboral bàsica de l'Estat es poden fer reduccions de la jornada laboral amb una reducció proporcional del sou per diferents causes: la cura d'un infant menor de vuit anys, d'un familiar dependent, d'un infant amb càncer o malaltia greu o nadó prematur⁵. Per al conjunt d'Espanya s'estima que el 32% de les mares ocupades que van tenir el primer fill l'any 2003 van reduir el seu temps laboral durant algun període en els tres anys següents (Escobedo i Navarro, 2007).

Escobedo i Navarro (2007) han analitzat l'ús de les mesures de conciliació a la funció pública catalana⁶ i arriben a tres conclusions: una, que les lleis de conciliació que afecten el personal al servei de la Generalitat han connectat clarament amb la necessitat de temps dels treballadors per ocupar-se dels fills petits; dues, que l'ús de la reducció horària d'un terç de la jornada amb el 100% del sou ha generat una dinàmica paritària entre dones i homes en tots els col·lectius (llevat del docent); tres, que l'ús de les reduccions de jornada amb reducció de salari no proporcional ha fet augmentar la demanda de reduccions i la durada del període, encara que en aquest cas, el diferencial entre homes i dones s'eixampla.

A Europa s'està avançant en un doble objectiu: assegurar, per una banda, una presència més gran del pare en la criança i educació dels fills, i per altra banda, reduir el temps d'allunyament de la mare del mercat de treball.⁷ Així, els infants poden ser cuidats per mare o pare, que poden combinar diversos recursos al seu abast (serveis, temps i diners) segons quines siguin les seves necessitats i desitjos. Això també explica per què als països amb polítiques socials més avançades, l'escola bressol durant el primer any de vida és una opció minoritària (tot i que recomanada en situacions de privació i risc d'exclusió social en què s'atén tota la família).

A Europa s'avança en un doble objectiu: assegurar més presència del pare en la criança i reduir el temps de la mare fora del mercat laboral.

4. Els serveis educatius per a la primera infància i altres recursos de suport a la criança

Els serveis de cura per a la primera infància, a més a més d'un recurs per a l'educació dels infants petits i la igualtat d'oportunitats, són una part fonamental de la conciliació familiar. A Espanya, la LOGSE de 1990 va incorporar l'educació infantil de 0 a 5 anys en el conjunt del sistema espanyol com a etapa escolar optativa, si bé garantia cobrir tota la demanda d'escolarització entre els 3 i 5 anys (2n cicle) per part del sector públic. Pel que fa als infants fins als 3 anys (1r cicle) deixava que cada govern autonòmic fes l'oferta pública que considerés oportuna, amb els recursos propis i deixant un marge molt ample a l'oferta privada.

A Catalunya i Espanya l'anàlisi de l'evolució de les taxes de cobertura de serveis d'atenció a la primera infància s'ha fet observant únicament les escoles bressol i les aules de preescolar sotmeses a la regulació de l'administració educativa. En els recomptes oficials estatals i autonòmics no es tenen en compte altres tipus de severis, ja sigui en centres col·lectius ja sigui dins la llar. En canvi, molts països europeus també inclouen els espais de cura formalitzats que depenen de benestar social o de treball, com ara els serveis de mainaderes contractades, els espais infantils de jocs, els espais maternoinfantils, etc. Aquest fet ha comportat una certa confusió i un ball de dades en el moment de comparar amb Europa les taxes de cobertura de l'atenció als infants entre 0 i 5 anys. Per exemple, l'OCDE registra pel 2008 una cobertura espanyola d'atenció als infants de 0-2 anys del 37,5% mentre que pel mateix any l'INE en registra un 20,1% i per a Catalunya, un 33,2%. L'OCDE, ja té en compte que hi ha infants atesos en serveis formalitzats que no són escoles bressol, d'aquí que la seva xifra sigui major.

5. A la funció pública també es pot demanar fins als 12 anys de l'infant, i en el cas de ser una dona, en recuperació per violència de gènere.

6. En l'àmbit de la funció pública catalana (on treballen unes 300.000 persones), la regulació del dret a reduccions de jornada és més generosa que l'estatal perquè és més que proporcional (la reducció de 50% de la jornada permet un 60% del sou, i la reducció d'un 33%, el 80%) i, a més, gaudeixen d'una reducció d'un terç de la jornada amb el 100% del sou per tenir cura d'un fill durant el seu primer any de vida o d'estada a la llar familiar.

7. En aquesta línia, des del 2007 a Suècia hi ha el dret a 480 dies de permís per a la cura de l'infant (14 setmanes per maternitat més 18 mesos de permís parental, amb compensació de salari), dels quals almenys 60 són per al pare i 60 per a la mare, i la resta segons convinguin. (Vegeu www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/66/62/7fc1234d.pdf i també Nyberg (2008).) Per la seva banda, Alemanya ha seguit les passes de Suècia: les famílies disposen d'un permís parental de 12 mesos amb el 68% del sou de qui s'ocupa de l'infant i el dret exclusiu del pare a afegir-hi dos mesos més de permís pagat també al 68% del salari. Vegeu Erler (2009) i Kamerman et Moss (2007).

A Catalunya 6 de cada 10 infants menors de 3 anys són atesos per adults que no són els seus pares durant unes 25 hores a la setmana.

Pel que fa a Catalunya, segons dades del Ministeri d'Educació i del Departament d'Educació, el 2010 el 34,3% dels infants de 0-3 anys estaven inscrits en escoles bressol públiques i privades (regulades per l'administració educativa). Per edats, la cobertura va ser del 9% dels infants fins a 12 mesos; el 35% dels infants fins a 2 anys; i el 55% dels que tenen entre dos i tres anys. Ara bé, hi ha altres formes d'atenció que queden registrades en l'Enquesta de Condicions de Vida (taula 5). Amb el conjunt d'aquestes dades es pot estimar que, mentre mare i pare que treballen fora de la llar, hi ha un 34% d'infants de 0 a 3 anys que van a una escola bressol; que un 12% va a un altre tipus de centre; i que un 16% és atès a casa per part de persones que no són els progenitors (professionals, cangurs estables, avis i àvies o altres familiars, i formes de suport mutu entre mares). En conjunt, sis de cada deu infants de 0 a 3 anys rep regularment la cura de persones que no són els seus progenitors durant unes 25 hores a la setmana. Aquesta és la dada que permet entendre la taxa d'ocupació de les seves mares.

Taula 5. Atenció socioeducativa fins als 3 anys a Catalunya i Espanya (2009)

	Catalunya	Espanya
Nombre d'infants (en milers)	295,7	1.436,5
En centres d'educació infantil de 1r cicle o altres tipus de centre		
% d'infants atesos	46,20%	46,70%
Mitjana d'hores setmanals	27,6	27,7
A casa per professionals o altres (no progenitors)		
% d'infants atesos	16,10%	21,00%
Mitjana d'hores setmanals	22,5	26,1

Font: ECV de l'INE i Idescat

En els darrers anys hi ha hagut una gran inversió pública a Catalunya en escoles bressol municipals d'alta qualitat pedagògica⁸ en el context de l'aprovació de dues normatives: la Llei 18/2003, del 4 de juliol, de suport a les famílies, que insta a desenvolupar un sistema públic d'escoles bressol, i la Llei 5/2004 de creació de llars d'infants amb finançament públic. Aquests canvis normatius van comportar que si l'any 2000 el sector públic representava un 36% de les aules del primer cicle d'infantil, el 2010 havia augmentat fins arribar al 57%. Aquest recurs és molt demandat per part de famílies treballadores de doble salari amb estudis mitjans i superiors, però les famílies amb menys recursos econòmics rarament hi porten els seus fills perquè els comporta un copagament mensual massa alt, si bé alguns municipis ofereixen beques d'escola bressol⁹. Per altra banda, també cal considerar que a banda de les dificultats econòmiques, també hi ha famílies que opten per la criança a la llar per motius culturals. Tanmateix, hi ha alguns desequilibris territorials significatius: el cas més notable és Barcelona ciutat, on l'oferta de places a les escoles municipals només pot atendre un 40% de la demanda. Ara bé, l'any 2012 l'Ajuntament de Barcelona ha ampliat la seva oferta amb 900 places més.

Pel que fa als serveis educatius 3-5 anys (2^{on} cicle), des del curs 1994-1995 a Catalunya el 100% dels infants està escolaritzat, i aquesta taxa s'ha mantingut, malgrat que en només deu anys Catalunya va passar d'escolaritzar 57.000 infants de tres anys l'any 2000 a escolaritzar-ne més de 80.000 el 2010, a causa de l'augment de la natalitat i l'arribada d'infants de famílies immigrades. Sabem que l'escolarització dels infants a aquestes edats aporta molts avantatges educatius en el seu present i també a mitjà i llarg termini de cara al seu desenvolupament, drets i oportunitats. Una bona educació escolar es tradueix en el futur en avantatges socials i econòmics, tant individuals com col·lectius (Esping Andersen, 2006; Esping Andersen i Palier, 2010; UNICEF, 2008; Síndic de Greuges, 2007).

Altres serveis i recursos per donar suport a la criança

Actualment l'educació i cura de la primera infància rep a tot Europa una atenció especial per part dels poders públics, però cal insistir que no sempre en el sentit exclusiu d'escolaritzar els infants de 0 a 3 anys (UNICEF, 2008). A Catalunya hi ha un debat important sobre si cal

8. El desenvolupament del Pla es pot consultar a l'informe extraordinari de 2007 del Síndic de Greuges L'escolarització de 0 a 3 anys a Catalunya.

9. A tall d'exemple: una plaça pública de la xarxa d'escoles bressol de Barcelona tenia un cost mitjà total de 7.422 € anuals; les famílies n'assumeixen el 25%, la Generalitat el 26% i l'Ajuntament de Barcelona, el 49% (Síndic de Greuges, 2007: 61). El preu públic fixat per a les famílies era de 241 euros mensuals (140 d'escolarització i 101 d'alimentació). A data de febrer del 2012, l'Ajuntament ha fet públic que reduirà la despesa pública per plaça a 6.400 €, augmentarà la ratio d'infants per educadora i reduirà personal de suport. Vegeu també Diputació de Barcelona (2007).

continuar ampliant «l'escolarització» dels infants de 0-3 anys o si cal repensar quina és la criança més beneficiosa per als més petits segons la seva edat i segons la situació familiar. Un corrent molt ampli de professionals i famílies a Catalunya considera que durant el primer any de vida, la situació òptima per a l'infant és la criança per part dels progenitors o familiars més pròxims, ja que el que necessita el nadó és construir vincles afectius i emocionals sòlids amb el seu entorn d'intimitat per tal que després pugui créixer i desenvolupar-se en la seva autonomia i sociabilitat.

Moltes famílies, tant immigrades com autòctones, que no contempen l'opció de portar els fills a l'escola bressol durant els primers temps de vida, compartirien, en canvi, la criança amb d'altres infants i famílies algunes hores al dia o a la setmana, creant xarxa social i relacions d'ajuda mútua. En aquest sentit, els serveis existents d'acompanyament familiar, com els encara insuficients espais familiars, han mostrat clarament la seva funcionalitat i eficàcia. Els darrers anys s'han posat en marxa recursos per contribuir a enfortir la confiança i la seguretat de les mares (o del pare o familiar que s'ocupa de l'infant) en les seves capacitats parentals. A la nostra societat s'han debilitat les vies de transmissió de les bones pràctiques de criança i els espais familiars faciliten l'intercanvi entre famílies, així com l'assessorament professional en un espai obert i flexible obert a la comunitat.

A Catalunya encara són molt escassos els programes i espais socioeducatius i comunitaris en els serveis socials bàsics o d'iniciativa social (espais maternoinfantils, espais familiars, «Benvingut nadó» o «Ja tenim un fill», entre d'altres) adreçats al conjunt de les famílies o a aquelles en situació de risc social. En aquest sentit, la Diputació de Barcelona, d'acord amb diferents ajuntaments, ha promogut la Xarxa de Professionals dels Espais Familiars de Petita Infància per tal de potenciar-los. Així mateix, l'any 2011 s'ha creat l'Associació de Professionals d'Espais Familiars de Catalunya (APEFAC) i s'ha iniciat a la Universitat de Barcelona el primer postgrau en Atenció Socioeducativa a infants petits i les seves famílies. Finalment, també cal fer constar que les famílies amb fills a Catalunya disposen d'altres serveis públics d'accés universal com són els serveis públics d'atenció precoç, que atenen tres de cada quatre infants dels que ho necessiten; els serveis de mediació familiar, els serveis de punts de trobada, l'oferta d'activitats per a nadons i petits lectors a les biblioteques o els programes de formació per a una parentalitat positiva.

Els serveis d'acompanyament familiar, com espais familiars, han demostrat la seva funcionalitat i eficàcia en desenvolupar capacitats parentals.

5. Els suports econòmics a les famílies amb fills a càrrec a Catalunya

Les prestacions econòmiques per fills a càrrec tenen per finalitat compensar la despesa familiar que genera la criança i l'educació de fills i filles i permeten lluitar contra la pobresa a les llars amb fills. La manca de prestacions econòmiques universals i generoses, tant a Espanya com a Catalunya, entre d'altres motius, explica que tinguem una taxa de pobresa infantil d'un 24%, molt per sobre de la mitjana europea. Tal com mostra la taula 11, l'Estat espanyol fa una despesa en ajuts econòmics directes a les famílies (en permisos parentals i en prestacions per fills a càrrec) de menys de la meitat de l'OCDE (un 0,52% respecte un 1,22%), si bé pel que fa als ajuts indirectes via reducció de taxes i impostos la despesa és molt similar entre Espanya i la mitjana de l'OCDE (un 0,24% i un 0,25%, respectivament).

La manca de prestacions econòmiques universals i generoses explica, en part, una taxa de pobresa infantil molt per sobre de la mitjana europea.

Taula 6. Despesa pública en suports a les famílies amb fills a Espanya i mitjana de l'OCDE en % del PIB (2007)

	Espanya	OCDE
Ajuts econòmics directes en permisos parentals i prestacions per fills a càrrec	0,52%	1,22%
Ajuts econòmics indirectes (reducció de taxes i impostos)	0,24%	0,25%
Finançament públic de serveis per a infants 0-5 anys	0,71%	0,78%
Total % PIB	1,47%	2,20%

Font: OCDE Family Database (PF1.1A)

5.1. Les prestacions econòmiques

Prestacions universals, estatals i autonòmiques

L'única prestació estatal de caràcter universal, l'ajut econòmic per naixement o adopció de 2.500 € (3.500 € euros en famílies monoparentals, nombroses o amb mare discapacitada), conegut com «xec nadó», vigent des del juliol del 2007, va ser suprimida l'1 de gener de 2011. A Catalunya, el 2010, la van rebre a 77.122 famílies, i s'estima que el fet de suprimir aquesta ajuda representa una pèrdua d'uns 200 milions d'euros per a les famílies catalanes respecte als seus ingressos de l'any anterior.

Pel que fa a prestacions autonòmiques a partir de la Llei 18/2003, de suport a les famílies, es van establir dues prestacions econòmiques universals, que han estat anul·lades per la Generalitat el 2011.

- a) La prestació universal per fill menor de tres anys a càrrec (o menor de sis en famílies monoparentals i nombroses). La quantia era de 638 € anuals durant tres anys o 745 € en cas de família monoparental o nombrosa durant sis anys. El 2010 va beneficiar 311.462 famílies de les quals eren 10.793 famílies monoparentals i 57.822 de nombroses.
- b) La prestació universal per part, adopció, tutela o acolliment múltiple, de pagament únic, de 663 € (2 fills), 1.020 € (3 fills), i 1.224 € (4 fills).

El 2012 aquest conjunt de prestacions universals van suposar a la Generalitat una despesa de 203 milions.

Prestacions condicionades a recursos, estatals i autonòmiques

Excepte amb el cas de fills amb discapacitat, totes les prestacions estatals gestionades per la Seguretat Social són sota condició de recursos i per poder-hi accedir els ingressos familiars no poden superar els 11.264 € anuals (un topall que s'incrementa fins a 16.953 € en el cas de tenir tres fills i que augmenta en 2.745 € per cada fill a partir del quart). Hi ha tres tipus de prestacions per a fills menors d'edat (0-18 anys):

- a) La prestació econòmica per fill/a a càrrec o infant acollit d'entre 0 i 18 anys sense discapacitat (291 €/any) i amb discapacitat en grau igual o superior al 33% (1.000 €/any). A Catalunya, el 2011 van fer-se efectives 142.535 prestacions, que van beneficiar 79.157 famílies i van representar una despesa per a la Seguretat Social de 25,4 milions d'euros (INSS).
- b) La prestació per naixement, adopció o acolliment en famílies nombroses, monoparentals o amb mare amb discapacitat. A Catalunya, el 2010 han estat beneficiàries de la prestació de 1.000 € per naixement, adopció o acolliment 3.231 famílies nombroses, 815 famílies monoparentals i 20 famílies amb mare discapacitada, que, en total, van representar 4 milions d'euros a la Seguretat Social.
- c) La prestació per part o adopció múltiple. La quantia és de 2.565 € pel naixement o adopció de dos infants, 5.131 € per tres infants i 7.696 € per quatre infants (en el cas que hi hagi un infant amb discapacitat, la quantia augmenta en un 33%). A Catalunya, el 2010, 1.574 famílies van beneficiar-se d'aquesta prestació, si bé la Seguretat Social no n'ha publicat la despesa.

Pel que fa a les prestacions autonòmiques condicionades a ingressos familiars, n'hi ha dues, i l'any 2010 van comportar una despesa d'1,5 milions d'euros i van beneficiar 500 famílies:

- a) L'ajut per part, adopció, tutela o acolliment múltiple. La quantia, de pagament únic, pot ser

de 2.448 € o de 3.264 €, segons els ingressos màxims de la unitat familiar, que no poden superar els 14.000 € per al 2012. Aquest ajut va beneficiar 373 famílies el 2010.

- b)** L'ajut per adopció internacional, que té una quantia mitjana d'uns 2.300 € per unitat familiar. Va beneficiar 127 famílies el 2010.

5.2. Les deduccions i desgravacions fiscals autonòmiques i estatals

En general, els estudis sobre els impactes de les desgravacions fiscals en la renda familiar posen en relleu que beneficien més les famílies de classes mitjanes i altes que no pas les famílies amb rendes baixes o molt baixes, atès que moltes no fan declaració de la renda. Malgrat això, el gruix de la política de suport econòmic a les famílies es fa a l'Estat espanyol mitjançant deduccions fiscals en la declaració de renda. La més important és la deducció aplicable en el tram estatal de l'IRPF (sobre la base imposable) en concepte de fill/a a càrrec: el 2011 es podia fer una deducció per cada fill solter convivent menor de 25 anys amb una renda anual pròpia inferior a 8.000 €, i l'import era de 1.836 € pel primer fill, 2.040 € pel segon, 3.672 € pel tercer i 4.182 € pel quart i posteriors.

Una segona deducció és la de 1.200 € l'any per a mares treballadores que cotitzen a la Seguretat Social amb fills fins als tres anys també en el tram estatal de l'IRPF. Les mares treballadores que no fan declaració de renda (cotitzen, però no estan obligades a declarar pels baixos ingressos) tenen dret a ingressar 100 euros mensuals pagats pel Ministeri d'Hisenda via transferència bancària. A Catalunya, l'any 2011 les mares beneficiàries van ser 167.123, i això representa uns 200 milions d'euros per a aquestes famílies treballadores.

En tercer lloc, en el tram autonòmic català de l'IRPF hi ha una deducció per naixement o adopció del primer fill i posteriors, d'una quantia de 150 € de la quota íntegra de la declaració individual del pare i de la mare (si ambdós cotitzen a la SS) o bé de 300 € si la declaració és conjunta.

Malgrat que les desgravacions fiscals beneficien sobretot a les classes mitjanes-altes, el gruix dels suports econòmics a les famílies és mitjançant aquesta via.

6. Conclusions i propostes

L'objectiu d'aquest article era analitzar els suports públics que rep actualment una família amb fills a Catalunya, i el balanç general és bastant decebedor, especialment perquè hi ha un gruix important de famílies que no disposa pràcticament de cap ajut específic. Més enllà d'analitzar on estem en polítiques familiars per poder orientar noves polítiques i mesures, cal explicitar a on es vol anar. Les propostes en aquest sentit són les següents:

1. L'anàlisi ens diu que les famílies a Catalunya disposen de poca protecció econòmica en permisos parentals que vagin més enllà dels quatre o cinc mesos del permís de maternitat i de paternitat, i que els permisos existents no afavoreixen la corresponsabilitat de la criança entre mare i pare. Per tant, caldria millorar la legislació laboral respecte del conjunt de permisos parentals assegurant la seva protecció econòmica i ampliar a curt termini el de paternitat, fins a quatre setmanes tal com preveu la llei.
2. Hi ha una relativa bona oferta pública d'escoles bressol per a 0-3 anys, encara que amb un accés esbiaixat cap a les famílies de classes mitjanes treballadores amb dos salaris. Caldria reforçar-la i estendre-la allà on és insuficient garantint-ne la qualitat.
3. Cal desenvolupar espais familiars diversos d'acompanyament a la criança més enllà de l'oferta d'escoles bressol. En una societat en que les famílies solament tenen una o dos criatures, i es tendeix a unes relacions socials més individualitzades i fragmentades, és fonamental reforçar la vessant comunitària de la criança des de l'acció pública, per tal d'augmentar les habilitats i capacitats parentals de les famílies i la seva integració i participació dins la comunitat.
4. Pel que fa a les prestacions econòmiques per fills a càrrec, la despesa pública en els darrers anys ha estat d'una sisena part de la mitjana de la Unió Europea. Amb la

supressió de les prestacions universals, les ajudes econòmiques que han rebut les famílies amb fills de Catalunya s'han reduït uns 400 milions d'euros (la meitat per part del govern central i l'altra meitat de l'autonòmic). Cal revertir aquest fet i augmentar la despesa pública en política familiar.

Els nens i nenes han de poder sentir en la seva vida diària que estan acompanyats per les seves famílies i, per tant, cal que les famílies tinguin temps per compartir amb ells i elles. Compartir temps amb la seva família és una de les claus del benestar dels infants (UNICEF, 2010). A Catalunya, la gran majoria de mares i pares treballadors tenen molta dificultat per dedicar temps diari als seus fills i, si bé les mares s'esforcen més a trobar aquest temps, sovint és a costa de renunciar a condicions laborals més bones (Marí-Klose et al., 2008). Ens trobem, per tant, en una intensa confrontació entre l'ètica de la cura i l'ètica del treball remunerat, a escala individual, familiar i social (Brullet, 2011a). Sovint són els infants els que en surten més malparats.

Bibliografia

- Brullet, C. i Roca, C. (2008) «Tener y cuidar hijos. Estrategias, redes sociales y políticas de apoyo a la crianza». A: C. Brullet; C. Gómez Granell et al. *Malestares. Infancia, adolescencia, familias*. Barcelona: Graó-CIIMU.
- Brullet, C. (2009) «Les polítiques locals de suport a les famílies. El paper clau de les polítiques locals en la cooperació entre famílies, escoles i comunitat a favor de la cohesió social». *VIA. Revista del Centre d'Estudis Jordi Pujol*, n. 9. www.jordipujol.cat/ca/cejp/revista/9
- Brullet, C. (2010) «Cambios familiares y nuevas políticas sociales en España y Cataluña. El cuidado de la vida cotidiana a lo largo del ciclo de vida». *Revista Educar*, n. 45. Monográfico sobre Educación y Familia. UAB <http://ddd.uab.cat/pub/educar/0211819Xn45p51.pdf>
- Brullet, C. (2011a) «Polítiques del benestar, cura i vida quotidiana». A: E. Sánchez, *Conciliar per Educar*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. www.fbofill.cat/intra/fbofill/documents/publicacions/544.pdf
- Brullet, C. (2011b) *Seminari d'intercanvi de polítiques locals de suport a les famílies*. Barcelona: CIIMU – Diputació de Barcelona www.diba.es/c/document_library/get_file?uuid=4342b3c3-f502-427f-928b-48d2254a1a04&groupId=14465
- Brullet, C. (2012) «La cura a la vida quotidiana a Catalunya: famílies i serveis. Balanç 2000-2010: petita infància i altres persones dependents». A: Masjoan, J.M. (coord) *Societat Catalana 2011*. Barcelona: Associació Catalana de Sociologia.
- Comité Económico y Social Europeo (CESE) (2011) Dictamen sobre «El papel de la política familiar en el cambio demográfico: compartir las mejores prácticas entre los Estados miembros» 2011/C. 218/02
- Cubell M. i Gispert, C. (2008) «Polítiques de protecció a la família en xifres. Catalunya, Espanya i Europa». Barcelona Societat, n. 15.
- Diputació de Barcelona (2007) *L'escola bressol i els serveis a la petita infància i a les seves famílies*. Barcelona: DIBA
- Diputació de Barcelona (2010) *Els espais familiars de petita infància*. Barcelona: DIBA
- Escobedo, A. i Navarro, L. (2007) «Perspectivas de desarrollo y evaluación de las políticas de licencias parentales y por motivos familiares en España y en la Unión Europea». Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Escobedo, A. (2011) «Spain». A: Moss, P. (ed) *International Review of Leave Policies and Related Research 2011*. Londres: Department for business Enterprise and Regulatory Reform.
- Esping Andersen, G. (2006) «El doble avantatge de l'educació dels menors de tres anys».

- A: X. Bonal, *L'estat de l'educació a Catalunya*. Anuari 2005. Barcelona: Fundació Bofill.
- Esping Andersen, G. i Palier, B. (2010) *Los tres grandes retos del Estado del Bienestar*. Barcelona: Ariel.
- Eurochild (2011) «The role of local authorities in parenting support». Round table Report. Eindhoven, May 2001.
- Eurofound Foundations Findings (2010) *Los servicios de atención infantil en Europa*. Dublin: Eurofound
- Flaquer, Ll. i Brullet, C. (1999) «Política familiar a Catalunya: una primera aproximació». A: Navarro, V. et al. *Les desigualtats socials a Catalunya*. Barcelona: Mediterrània - Fundació Jaume Bofill.
- Flaquer, Ll. et al. (2002) *Informe sobre la situació de la família a Catalunya. Un intent de diagnòstic*. Barcelona: Generalitat de Catalunya
- Fagnani, J. et al. (2009) «Comparaison européenne des aides aux familles». Dossier d'Étude N.112. París: Caisse d'Allocations familiales.
- Kammerman, S. i Moss, P. (dir) (2007) *International Review of Leave Policies and related Research 2007*. Londres: Employment Relations Research Series, n.80.
- Lapuerta, I. (2010) «Licencias parentales y decisiones laborales de las madres españolas tras el nacimiento del primer hijo». Consultable a: http://cg2010.espanet-spain.net/gest/sites/default/files/panel5/1/Ponencia/4/lapuerta_2010_borrador_espanet_pdf_13094.pdf
- Lohmann, H. et al (2009) «Towards a Framework for Assessing Family Policies in the EU», *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 88, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/223883627348>
- Marí-Klose, P.; Gómez-Granell, C.; Brullet, C.; Escapa, S. (2008) *Els temps de les famílies: Anàlisi sociològica dels usos del temps dins de les llars catalanes a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància del CIIMU*. Barcelona: Departament d'Acció Social i Ciutadania - Generalitat de Catalunya. www.gencat.cat/benestar/secretariafamilia/TempsFamilia.pdf
- Moss, Peter & Korintus M. (2008) *International review of leave policies and related research*. Employment Relations Research Series, n. 100: London: Department for business Enterprise and Regulatory Reform.
- Nyberg, A.(2008) «Desarrollo del modelo de dos sustentadores/dos cuidadores en Suecia: el papel del sistema de educación infantil y de los permisos parentales». A: Pazos, M. (ed) *Economía e igualdad de género: retos de la hacienda pública en el siglo XXI*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales. www.ief.es/Investigacion/Temas/Genero/2008_genero_Nyberg.pdf
- Síndic de Greuges de Catalunya (2007) *L'escolarització de 0 a 3 anys a Catalunya*. Informe extraordinari. Barcelona, setembre 2007.
- Síndic de Greuges de Catalunya (2011) *Informe sobre els drets de l'infant*. Barcelona, juliol 2011.
- UNICEF (2008) *El cuidado infantil en los países industrializados: transición y cambio*. Florència: Centro de Investigaciones Innocenti. Repord Card 8.
- UNICEF (2010) *Children's Well-being in UK, Sweden and Spain*. London: UNICEF. ■